

Pririodopisno-natoroznansko polje.

Grom, blisek in strela.

(Konec; glej 1. list.)

Na koncu tega mojega sestavka zapomnite si, ljubi otroci, še nekaj, in sicer to - le:

Človeška modrost sega dandenes uže tako daleč, da se te strašne naravne prikazni, t. j. strele, tudi lahko obvarujemo, in po katerem potu, vam bodem takój povedal.

Slišali ste uže, da imamo reči na zemlji, katere zelo rade električno moč k sebi pritegujejo; k takim in enakim rečem štejemo tudi kovine, t. j. železo, kotlovino, srebro, zlato i. t. d. Take kovine, kedar so na enem konci ostre (špicaste), hitreje sprejemajo elektriko nego kedar so okrogle.

Vidite toraj, da je električna moč v tej zadevi podobna nam, ubogim ljudem, ker tudi ona ima kako stvar rajši nego drugo, enako nam ljudem, ki imamo rajši pečenko nego suh kruh. Kedór toraj želi svojo hižo obvarovati električnih udarcev, naj elektriki nastavi železa. Na ta način izumeli so ljudje tako imenovani strelovod, katerega ste gotovo uže večkrat videli na večjih gospodskih hižah.

Strelovod nij ničesar družega nego preprosti drog, ki moli k višku, ter je navadno železen, a da mu verh ne zarujavi, denejo nanj iz kotlovine narejeno in s suhim zlatom pozlačeno sulico; drog je treba potem napeljati v vlažno zemljo, t. j. k drogu se mora prikovati železna ali kotlovinska šina, po katerej se strela v zemljo odpelje. Dolenji konec take železne šine je treba v potok, studenec i. t. d. napeljati, ker voda sprejema električno moč, a ta moč nijma dosti časa, da bi mej tem kam drugam skočila.

Kedar se tedaj gromonosni oblaki nad hižo privlečejo, ki ima strelovod na strehi, pritegne strelovod počasi električno moč iz oblakov k sebi in hudourni oblak mirno memo nas odide. Ako je pa v oblaku mnogo električne moči združene, da se vžgè, tedaj udari strela v tako reč, katera jej je najbližje in katero najraje ima, a to vam je baš òni železni drog na strehi; električna moč se prime tacega droga, se po njegovej železni šini odpelje v zemljo ter ne naredi nikakoršnega kvara niti hižam, niti ljudem. Ako je hiža jako velika, nij dosti en strelovod, ker železni drog brani samo toliko prostora, kolikor bi ga z dvema tacima drogoma objel; postavim, ako je drog dva sežnja visok, je hiža štiri sežnje okrog pred strelo zavarovana.

Da si tudi vsak gospodar ne more imeti strelovoda na strehi, vendar se tudi lahko drugače zavaruje pred strelo. Kedar zunaj huda ura razsaja, nevarno je biti v sobi pri dobrih strelovodih, t. j. pri tacihi stvaréh, katere rade privlačijo elektriko k sebi, a to bi bilo: pri oknu, tik stene, pri železni peči i. t. d. Najbolje je, ako se takrat vstopimo v sredo sobe. Najnevarnejše je ob hudej uri biti blizu dimnika, — dimnik je vselej verhu strehe, tedaj najvišja reč, v katero strela najrajše udari. Ako vas huda ura zunaj zateče, ne hodite pod visoka drevesa; drevo na ravnem polji je baš to, kar je strelovod na strehi, t. j. strela najrajše na polji udari v visoko drevo.

A posebno dobro si zapomnite, da je strela izmej vseh dreves, največja prijateljica hrastu, da jo hrast tedaj najrajše privlači. Bilo bi toraj zelo nevarno ob hudej uri stopiti pod hrast. Povejte to tudi vsem pastirjem, ki je poznate.

Kedó ob hudej uri na konji jezdi, naj le takój skoči doli, pa naj kacih pet korakov za njim gre. Ako ste v gozdu o tacem nevarnem času, brez vse skerbi lahko na cesto stopite, ker vas drevesa okolu vas dovolj branijo strele.

Sploh je dobro, da se človek o tacem času varuje prepuha (Durchzug), in da naglo ne hodi niti naglo ne jezdi.

A nikarte misliti, da človek, kedar naglo gré ali jezdi, strelo za soboj vleče, kakor mnogi neumneži mislijo. Nagli hod je samo zaradi tega nevaren, ker se človek lahko izpotí, in iz njega para izhlapuje, a para je dober strelovod, tedaj lahko strelo pritegne k sebi.

O času groma in strele je treba tudi to vedeti, da je jako nevarno, ako se mnogo ljudij v enej sobi zbere; ako so pa morda uže poprej zbrani bili, ne hodite za božjo voljo odpirati oken, ker bi po izlazečej pari najlaže strela v sobo prideria.

Še nekaj. Pri nas na Kranjskem je navada, da zvonijo, kedar se huda ura bliža. To je jako nevarno — in sicer nevarno za zvonarje ali cerkvenike, — zakaj? to iz tega, kar vam sem povedal, lahko sami uganete.

Ako bi kedaj v vašem življenji našli ali sploh videli človeka, katerega se je strela doteknila (kar vam pa jaz ne želim), nikarte bežati od njega ali pa celó vanj zijati. To se ve da v tej zadevi le zdravnik natanko pomagati more, nu dobro je, ako ljudje tacega siromaka hitro na dež nesó, a če dežja nij, da ga z merzlo vodo polivajo, s kertačami dergnejo in mu kameličnega čaja z jesihiom piti dadé.

Ako vse to ne pomaga, in se kak siromak nikakor ne oživí, izkopajte seženj globoko jamo, in postavite nesrečneža vanjo takó, da mu bode samo glava iz nje moléla, a še boljše bode, ako ga postavite na kúp gnoja, kar se na kmetih prav lahko zgodi.

Dogodilo se je uže, da so taki z zemljo zasipani ljudje oživeli čez nekoliko ur.

Prihodnjič, ako boste pridni, povedal vam bodem nekaj o božjej mavrici.

Lj. T.

Jezikoslovne stvari.

Po nekaterih vprašanjih spoštovanih čitateljev: „Zakaj pišemo v „Vertci“ oblike in besede, ki se ne rabijo in morda tudi ne čujejo povsod,“ — prisiljeni smo listu dodati poseben predál z naslovom „Jezikoslovne stvari“. Takovšen predalček je imel tudi nekedanji „Vedež“, v katerem so se pojasnjevale menj navadne in tuje besede, ki so se nahajale v listu. Ker zaradi preskopega časa nikakor ne moremo odgovarjati posameznim vprašanjem v posebnih listih, in ker se v listnici take stvari ne dadé povedati, kakor bi radi, mislimo, da bode vsem našim spošt. čitateljem ustrezno, ako tudi za jezikoslovne stvari